Selectie en framing rond de Bijlmerramp

Voorbeelden waarbij een kop of journalistieke formulering volgens de website van Henk Pruis een ruimere betekenis kreeg dan de onderliggende feiten zelfstandig konden dragen

Leeswijzer. Dit document vat de analyse op *elal1862accidentinvestigation.nl* samen. Het is dus geen onafhankelijk oordeel over de intenties van journalisten. Het onderscheidt steeds vier niveaus: de feitelijke kern, de selectie van feiten, de extra betekenis die een kop of formulering oproept, en de latere broncontrole. Een journalistieke kop mag scherp zijn; het probleem ontstaat wanneer de kop een causaliteit, intentie of zekerheid suggereert die de onderliggende bronnen niet zelfstandig aantonen.

Kernpatroon

Stap	Wat gebeurt er?
1. Selectie	Uit een complex dossier wordt één opvallend element gekozen: uranium, DMMP, een getuige, een afwijkend tijdstip of een onvolledige mededeling.
2. Framing	Dat element krijgt een betekenisdragend label: “chemiefabriek”, “verzwegen”, “zenuwgas”, “leugens”, “fraude” of “doofpot”.
3. Betekenissprong	De lezer krijgt daarmee méér mee dan het bronfeit zelf bewijst: gevaar wordt geheim gevaar, onvolledigheid wordt verberging, een fout wordt leugen, een hypothese wordt bijna een vaststaand scenario.
4. Herhaling	Wanneer dezelfde formulering terugkeert, kan het frame deel worden van het collectieve geheugen, ook als latere onderzoeken of primaire data de oorspronkelijke gevolgtrekking nuanceren of tegenspreken.

Voorbeelden

1.	El Al-jumbo “vliegende chemiefabriek”
Bron / publicatie	Trouw, 16 september 1993 - op de website gekoppeld aan PIN 19930916(1).
Feitelijke kern	Aan boord waren regulier vervoerde gevaarlijke goederen, waaronder brandbare vloeistoffen, lijmen, harsen en andere chemische producten.
Framingstap	Het woord “chemiefabriek” suggereert méér dan vervoer: een uitzonderlijke concentratie van chemische stoffen, bijna alsof aan boord chemische productie plaatsvond of de vracht als geheel een bijzondere toxische dreiging vormde.
Analyse op de website	Pruis gebruikt dit als klassiek voorbeeld van een feitelijke kern die door woordkeuze een veel zwaardere betekenis krijgt. Een vrachtvliegtuig met gereglementeerde chemicaliën is nog geen “chemiefabriek”.
Websitepagina’s	Verzwegen chemiefabriek; Selectie en framing; Informatieomgeving.

2.	“Gevaar verzwegen”
Bron / publicatie	Trouw, 16 september 1993 - PIN 19930916(2).
Feitelijke kern	De eerste publieke samenvattingen van de lading waren onvolledig en er waren gevaarlijke goederen aan boord.
Framingstap	“Verzwegen” voegt intentie toe. Het woord suggereert dat overheid of onderzoekers het gevaar kenden en dit bewust voor het publiek verborgen hielden.
Analyse op de website	De website maakt onderscheid tussen onvolledige of gebrekkige communicatie enerzijds en aantoonbare, doelbewuste verberging anderzijds. Volgens Pruis waren de lading en gevaarcategorieën onderwerp van onderzoek en documentatie; dat is niet hetzelfde als bewijzen dat het gevaar bewust werd verzwegen.
Websitepagina’s	Verzwegen chemiefabriek; Selectie en framing.

3.	“Grondstof voor zenuwgas”
Bron / publicatie	NRC-berichtgeving uit 1998, zoals op de website besproken; zie ook PIN 20260816-3.
Feitelijke kern	DMMP was aan boord. DMMP is een dual-use chemische stof en kan in bepaalde chemische syntheses als precursor worden gebruikt.
Framingstap	De kop activeert direct de associatie met sarin en militaire chemische wapens. Daarmee verschuift de betekenis van “kan in een proces worden gebruikt” naar “deze zending had met zenuwgas te maken”.
Analyse op de website	Pruis benadrukt dat DMMP zelf geen zenuwgas is, legale civiele toepassingen kent en dat uit aanwezigheid, hoeveelheid of bestemming niet automatisch het uiteindelijke gebruik kan worden afgeleid.
Websitepagina’s	AI - Onderzoeksassistent; De enquête; R. van Gijzel (2).

Voorbeelden - vervolg

4.	“RLD verzweeg uranium” / berichtgeving over verarmd uranium
Bron / publicatie	Trouw, oktober 1993, zoals opgenomen op de pagina V.F. Dekker (2).
Feitelijke kern	In de Boeing 747 waren balansgewichten van verarmd uranium aangebracht. De vondst werd niet direct als afzonderlijk publiek nieuwsbericht naar buiten gebracht.
Framingstap	Het woord “uranium” roept associaties op met kernenergie, radioactieve lading en stralingsgevaar. “Verzweeg” voegt daar de suggestie van bewuste geheimhouding aan toe.
Analyse op de website	De website benadrukt dat het om constructieve balansgewichten ging, niet om vracht. Pruis beschrijft bovendien dat VROM werd geïnformeerd en dat voor beschadigde gewichten voorzorgsmaatregelen golden. De discussie over communicatie is daarmee iets anders dan de voorstelling van een geheime nucleaire lading.
Websitepagina’s	V.F. Dekker (2); Factcheck; Hangar 8; (Complot)theorieën.

5.	“RLD heeft leugens verteld over Bijlmerramp”
Bron / publicatie	Volkskrant, 30 september 1994, door Pruis getoond op de pagina Hertoetsing.
Feitelijke kern	Er bestonden journalistieke twijfels en discussies over route, tijden en de interpretatie van radar- en DFDR-gegevens.
Framingstap	De kop maakt van een technisch en interpretatief conflict een oordeel over opzettelijke onwaarheid. “Leugens” veronderstelt immers dat de spreker wist dat de informatie onjuist was.
Analyse op de website	Pruis zet daar later de route- en tijdgegevens tegenover. Zijn kernpunt is methodisch: een fout, verschil in interpretatie of onvolledige uitleg bewijst nog niet dat iemand bewust loog.
Websitepagina’s	Hertoetsing; Route; Extra rondje.

6.	“Het was geen complot, maar beslist een doofpot”
Bron / publicatie	Trouw, 26 september 2022 - interview met Vincent Dekker, PIN 20220926.
Feitelijke kern	Rond de Bijlmerramp waren aantoonbaar communicatiefouten, vertraagde informatie, bestuurlijke tekortkomingen en langdurige onduidelijkheden.
Framingstap	Het woord “beslist” sluit onzekerheid af. “Doofpot” maakt van een verzameling tekortkomingen een veel verdergaande voorstelling van doelbewust onderdrukken of verborgen houden van belastende feiten.
Analyse op de website	Pruis bestrijdt niet dat overheid en informatievoorziening tekortkomingen kenden. Zijn bezwaar is dat een stellig doofpot-oordeel méér bewijs vraagt dan het bestaan van fouten, vertraging en wantrouwen.
Websitepagina’s	Doofpot; Selectie en framing; Tijdlijn.

Voorbeelden - vervolg

7.	**“Ministeries en luchtvaartinstanties logen en bedrogen en pleegden keihard fraude”**
Bron / publicatie	Geciteerde uitspraak in de kerstbijlage 2022 van Noordhollands Dagblad / Leidsch Dagblad / Gooi- en Eemlander, zoals weergegeven op Pruis’ pagina Tegengas.
Feitelijke kern	Er waren langdurige conflicten over de route, archieven, informatievoorziening en de beoordeling van het oorspronkelijke onderzoek.
Framingstap	De termen “logen”, “bedrogen” en vooral “keihard fraude” schrijven bewuste misleiding en opzet toe. Dat is een veel zwaardere claim dan aantonen dat een kaart, tijdsynchronisatie, communicatie of onderzoeksonderdeel fouten bevatte.
Analyse op de website	Pruis wijst erop dat zijn latere hertoetsing van de route juist de officiële separatietijd en het separatiegebied bevestigde. Voor hem valt daarmee een belangrijke feitelijke basis onder de fraude-beschuldiging weg. Dit blijft een zwaar reputatiebeladen oordeel en vereist dus precieze bron-voor-bron toetsing.
Websitepagina’s	Tegengas; Tijdlijn; Hertoetsing.

8.	**Het “extra rondje” als journalistieke verhaallijn**
Bron / publicatie	Geen enkele krantenkop, maar een terugkerende framing die de website vanaf oktober 1992 volgt.
Feitelijke kern	Sommige ooggetuigen meenden een extra of afwijkende ronde te hebben gezien; vroege radar- en DFDR-presentaties waren voor niet-specialisten lastig te combineren.
Framingstap	Door vooral de afwijkende getuigenissen en vermeende inconsistenties te selecteren, kon de hypothese een eigen werkelijkheid krijgen: als de officiële route niet klopte, moest er mogelijk iets worden verborgen.
Analyse op de website	Pruis stelt dat radar, DFDR en ATC samen geen ruimte laten voor een extra rondje. Op de website noemt hij dit ook een selectieprobleem: bevestigende getuigen kregen volgens hem meer gewicht dan getuigen die het extra rondje niet ondersteunden.
Websitepagina’s	Extra rondje; Route; Hertoetsing.

9.	**“Te zwaar beladen de lucht in”**
Bron / publicatie	Boekkop uit Going Down Going Down, dus geen krantenkop; door Pruis als verwant framingvoorbeeld besproken.
Feitelijke kern	Een verkeersleider merkte op dat het toestel langzaam klom en de vracht was omvangrijk.
Framingstap	De formulering verbindt twee opvallende feiten meteen causaal: veel vracht + ogenschijnlijk langzame klim = te zwaar beladen vliegtuig.
Analyse op de website	De website zet daar de vlucht- en gewichtsgegevens tegenover: de klimprestatie was volgens de beschikbare gegevens niet bewijs van overbelading. Het voorbeeld laat zien hoe selectie van één opvallende observatie tot een veel grotere conclusie kan leiden.
Websitepagina’s	Review Going Down Going Down; These.

Wat maakt deze voorbeelden methodisch interessant?

1. Het feit kan juist zijn terwijl het verhaal toch te groot wordt. DMMP was werkelijk aan boord; verarmd uranium was werkelijk in het vliegtuig aanwezig; er waren gevaarlijke goederen; er waren communicatieproblemen. De centrale vraag is vervolgens welke conclusie daar redelijkerwijs uit volgt.

2. Woorden voegen causaliteit en intentie toe. “Verzwegen”, “leugens”, “fraude” en “doofpot” zijn geen neutrale beschrijvingen. Ze veronderstellen kennis, bedoeling of coördinatie. Daarvoor is ander en zwaarder bewijs nodig dan voor de vaststelling dat informatie laat, onvolledig of fout was.

3. Een sterke kop kan de bewijsstatus maskeren. Een hypothese - bijvoorbeeld dat DMMP met sarinproductie samenhing of dat een afwijkende route bewust was gemanipuleerd - kan door een kop klinken alsof het belangrijkste deel al vaststaat.

4. Correctie is asymmetrisch. De oorspronkelijke kop is kort, krachtig en memorabel; de latere correctie vereist radarplots, vrachtpapieren, toxicologische context of technische uitleg. Daardoor kan het eerste frame maatschappelijk sterker blijven hangen dan de broncorrectie.

Voorzichtige conclusie

De website van Pruis laat vooral zien dat selectie en framing niet noodzakelijk betekenen dat een journalist een feit verzint. Het mechanisme kan subtieler zijn: een werkelijk feit wordt geselecteerd, krijgt een emotioneel of moreel geladen label en wordt gekoppeld aan een verdergaande verklaring. Daardoor kan de *betekenis* van de kop verder gaan dan de bewijswaarde van het onderliggende feit. Voor historisch onderzoek is het daarom nuttig om steeds te vragen: **welk deel is bronfeit, welk deel is interpretatie, en welke extra conclusie wordt door de formulering bij de lezer opgeroepen?**

Belangrijkste geraadpleegde pagina’s van de website

• Selectie en framing

• Verzwegen chemiefabriek

• V.F. Dekker (2)

• Hertoetsing

• Extra rondje

• Route

• Doofpot

• Tegengas

• These

• AI - Onderzoeksassistent

• Informatieomgeving

• Factcheck

• Hangar 8

• (Complot)theorieën

Bronbasis: openbare website www.elal1862accidentinvestigation.nl, geraadpleegd 23 september 2026. Voor publicatie of wetenschappelijke analyse verdient het aanbeveling elke genoemde krantenkop opnieuw te controleren aan het oorspronkelijke artikel (bijvoorbeeld via Delpher) en de feitelijke tegeninformatie aan de primaire documenten te toetsen.